

Republika e Shqipërisë

Më 31 janar 2022, Shqipëria paraqiti Programin e saj të Reformave Ekonomike 2022-2024. Udhëzimet e politikave të përcaktuara në konkluzionet e Dialogut Ekonomik dhe Financiar të 12 korrikut 2021 janë zbatuar pjesërisht.

Rimëkëmbja ekonomike në vitin 2021 ishte më e fortë nga sa pritej, me një rritje reale prej 8.3%, dhe PRE-ja parashikon që rritja ekonomike vjetore të stabilizohet në një mesatare prej 4% në periudhën 2022-2024, bazuar në rritjen e investimeve dhe konsumit privat, si dhe mbështetur nga eksportet neto. Ka anë negative në këtë parashikim nga ndikimi i pushtimit rus të Ukrainës, veçanërisht nga çmimet më të larta të energjisë dhe ushqimeve, një tregti e jashtme më pak dinamike me partnerët tregtarë të BE-së dhe jo të BE-së, si dhe vështirësi potenciali i kushteve financiare. Rritja e qëndrueshme e punësimit parashikohet të ulë gradualisht shkallën e papunësisë në nën 10% deri në vitin 2023. Deficiti fiskal në vitin 2021 ishte 2.3 pikë përqindje më i ulët nga sa ishte planifikuar, në 4.5% të PBB-së, për shkak të rritjes së fortë të të ardhurave, kursimit të buxhetit të investimeve dhe një PBB-je nominale shumë më të lartë nga sa ishte parashikuar. Raporti i borxhit ndaj PBB-së u ul lehtë në 73.2% të PBB-së në fund të vitit 2021, nga kulmi prej 74.5% në fund të vitit 2020, duke përfshirë një emetim të Eurobondit për parafinancimin e bilancit buxhetor 2022, si dhe garanci publike shtesë për shpërndarësin shtetëror të energjisë elektrike për t'i mbajtur të qëndrueshme çmimet e administruara të energjisë elektrike. Skenari fiskal i programit synon konsolidimin fiskal dhe uljen e moderuar të borxhit nga viti 2023 e në vazhdim, një vit më vonë nga sa ishte planifikuar në PRE-në e mëparshme. Rritja e raportit të të ardhurave së bashku me shpenzimet më të ulëta për investime, pas përfundimit të rindërtimit pas tërmetit, pritet ta sjellë deficitin nën 3% në vitin 2023 dhe bilancin primar në suficit që nga viti 2024. Kjo parashikohet të ndihmojë në uljen e raportit të borxhit me 4.4 pikë përqindje në periudhën ndërmjet vitit 2021 dhe vitit 2024, ndonëse do ta lërë përsëri shumë më të lartë se niveli para krizës.

Duke pasur parasysh pasigurinë e madhe lidhur me efektet e mundshme të pandemisë në të ardhmen dhe ndikimin e luftës së Rusisë kundër Ukrainës, do të ishte me vend qëndrimi në gatishmëri për të ofruar mbështetje të synuar dhe të përkohshme për familjet dhe firmat e cenueshme, po të jetë e nevojshme. Në varësi të zhvillimeve ekonomike dhe të perspektivës, ulja graduale e raportit të borxhit publik dhe respektimi i rregullit të ri të bilancit primar pozitiv që nga viti 2024, ndërkohë që ulen detyrimet e prapambetura të qeverisë, do të ishte çelësi për rindërtimin e hapësirës fiskale. Përmirësimi i pozicionit fiskal, duke trajtuar nevojat për shpenzime, duhet të mbështetet nga rritja e mobilizimit të të ardhurave përmes zbatimit të qëndrueshëm të strategjisë afatmesme të të ardhurave (SAA). Qëndrueshmëria e politikës fiskale do të përfitonte nga përdorimi i procesit të rregullt legjislativ për rishikimet e buxhetit dhe për çdo ndryshim të ligjit të buxhetit. Investimet publike në infrastrukturë parashikohen të mbeten mbi nivelet para krizës edhe pas përfundimit të punimeve të rindërtimit pas tërmetit të vitit 2019. Për këtë qëllim, është e rëndësishme të zbatohen rekomandimet e kahershme për të përmirësuar dhe harmonizuar planifikimin dhe menaxhimin e investimeve publike. Shpenzimet publike do të përfitonin nga një përbërje më miqësore ndaj rritjes përmes plotësimit të investimeve në infrastrukturë me shpenzime të shtuara për kapitalin njerëzor dhe kërkimin shkencor, për të cilat alokimet mbeten të ulëta.

Qëndrimi i politikës monetare ka qenë mjaftueshëm i mirëpritës, pasi inflacioni mbeti nën objektivin për pjesën më të madhe të vitit 2021 dhe parashikimet lidhur me inflacionin janë të ankoruara mirë. Inflacioni nisi të rritej nga fundi i vitit, si rrjedhojë e çmimeve të larta globale të energjisë dhe ushqimeve, me trysni që u rritën kohët e fundit dhe banka qendrore në udhëzimet e saj të hershme sinjalizoi gatishmërinë e saj për të reaguar, nëse do të ishte e nevojshme. Ajo ka rifilluar gjithashtu blerjet e para-njoftuara të rezervave valutore, duke forcuar më tej rezervat e forta të jashtme të Shqipërisë. Sektori bankar mbeti i qëndrueshëm, i mirëkapitalizuar dhe likuid, si dhe me rentabilitet të përmirësuar. Moratoriumet e huave dhe masat lehtësuese u tërhoqën në kohë, pa asnjë ndikim të dukshëm në cilësinë e aktiveve apo flukset e kredisë, të cilat u rritën ndjeshëm. Përqindja e huave me probleme ka rënë, por mbetet nga më të lartat në rajon, ndërkohë që ndikimet e vonuara të pandemisë po monitorohen nga afër. Një vlerësim gjithëpërfshirës i rreziqeve pengohet nga disponueshmëria e të dhënave, veçanërisht për sa i përket statistikave të pasurive të paluajtshme. Ka pasur vetëm përparim të kufizuar në eliminimin e pengesave të mbetura për zgjidhjen e huave me probleme, veçanërisht ngërçi i përmbarrimit, i cili vazhdon të vonojë ekzekutimin e kolateralit. Niveli i lartë i zëvendësimit të monedhës është rritur lehtë dhe, përveçse pengon transmetimin e politikës monetare, mbetet një rrezik latent për stabilitetin financiar. Ndërkohë që është bërë njëfarë progresi në zhvillimin e tregut për instrumentet mbrojtëse, nuk ka plane për marrjen e masave për promovimin e monedhës kombëtare në sferën qeveritare.

Vendosmëria dhe aftësia e qeverisë për të trajtuar sfidat strukturore të identifikuara në mënyrë të drejtpërdrejtë, mbështetur nga përdorimi dhe zbatimi efektiv i IPA-së dhe Planit Ekonomik dhe të Investimeve për Ballkanin Perëndimor do të përcaktojë potencialin për nxitjen e rimëkëmbjes pas pandemisë dhe qëndrueshmërinë ekonomike, si dhe nxitjen e rritjes gjithëpërfshirëse, konkurrencës dhe përshpejtimin të tranzicionit në një ekonomi më të gjelbër dhe më digjitale.

Për të promovuar konkurrencën, Shqipëria duhet gjithashtu të trajtojë korrupsionin, të përmirësojë sundimin e ligjit dhe të forcojë institucionet. Ajo gjithashtu duhet të trajtojë sfidat e tranzicionit të gjelbër, si dhe të trajtojë plotësisht tranzicionin digjital.

Për sa u përket reformave specifike strukturore, sfidat kryesore në drejtim të nxitjes së konkurrueshmërisë dhe rritjes afatgjatë dhe gjithëpërfshirëse janë: (i) përmirësimi i mjedisit të biznesit dhe klimës së investimeve duke rritur ritmin e reformave dhe mbështetjen e qeverisë, si dhe duke luftuar informalitetin; (ii) rritja e inovacionit dhe aftësive të rinjve dhe të rriturve për të rritur punësimin; dhe (iii) rritja e mbulimit dhe përshtatshmërisë së mbrojtjes sociale dhe sigurimit shëndetësor për të reduktuar përqindjen e popullsisë në rrezik për varfëri. Ekonomia informale vazhdon të ketë ndikim negativ në mjedisin e biznesit dhe minon mbledhjen e të ardhurave publike, çka është veçanërisht e rëndësishme për rimëkëmbjen pas pandemisë. Rritja e financimit për kërkimin dhe inovacionin, si dhe nxitja e bizneseve novatore mund ta forcojë më tej konkurrencën. Pavarësisht rritjes së arritjeve arsimore, të rinjtë përballen me tranzicion të vështirë në tregun e punës, duke vënë në dukje çështjet që lidhen me cilësinë e sistemit arsimor. Shqipëria nisi të zhvillonte mjete për monitorimin e rregullt të tregut të punës dhe të nevojave për aftësi, përdorimi i të cilave mund të ndihmojë për ta bërë ofertën e arsimit dhe formimit profesional fillestar dhe të vazhdueshëm më të përshtatshëm për nevojat e tregut të punës. Shqipëria ka nisur gjithashtu zhvillimin e një plani zbatimi të Garancisë Rinore për trajtimin e situatës. Kompensimet e paguara sipas skemës së Ndihmës Ekonomike janë shumë të ulëta për të

luftuar varfërinë, por qeveria ka marrë masa të përkohshme për t'i rritur ato dhe ka nisur një proces për rishikimin e mjaftueshmërisë së tyre. Shërbimet sociale nuk arrijnë të mundësojnë përfshirjen aktive të personave të cenueshëm. Burimet e buxhetit të shtetit për zhvillimin e shërbimeve të reja sociale rriten shumë ngadalë dhe mënyra e disbursimit të tyre shfaq vështirësi për sa i përket qëndrueshmërisë së shërbimeve të reja. Sistemi shëndetësor është i keqfinancuar, me një numër të madh personash të pasiguruar. Qeveria ka ndërmarrë hapa për të rritur mbulimin e kujdesit shëndetësor, por qasja në kujdesin shëndetësor dhe në barna vazhdon të jetë e kufizuar, kryesisht për shkak të pagesave të larta në dorë. Dialogu social mbetet shumë i dobët, si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat.

Pjesëmarrësit mirëpritën faktin që Shqipëria ka bërë përparim në lidhje me kontabilitetin kombëtar vjetor, njoftimet e procedurës për deficit të lartë, statistikave tremujore financiare të qeverisë (duke ofruar të dhëna pilot), indeksat e harmonizuara të çmimeve të konsumit dhe statistikave të kërkimit dhe zhvillimit. Megjithatë, nevojitet ende një progres i rëndësishëm në fushën e procedurës së deficitit të lartë dhe të kontabilitetit kombëtar, duke përfshirë llogaritë kombëtare tremujore. Statistikat e tregut të punës dhe statistikave afatshkurtra të biznesit gjithashtu kanë nevojë për vëmendje.

Në dritën e këtij vlerësimi, pjesëmarrësit e ftojnë Shqipërinë si më poshtë:

1. Nëse është e nevojshme, ta përdorë hapësirën fiskale të disponueshme në buxhetin e vitit 2022 për të zbutur ndikimin e mundshëm të goditjeve negative nëpërmjet mbështetjes së synuar për familjet dhe firmat e cenueshme; me kusht që rimëkëmbja ekonomike të jetë e rrënjësor mirë, të planifikojë në kuadrin buxhetor afatmesëm një reduktim gradual të raportit të borxhit publik dhe një kthim në një bilanc primar pozitiv deri në vitin 2024, duke ulur detyrimet e përgjithshme të prapambetura të qeverisë nën 2.5% të totalit të shpenzimeve në vitin 2022. Të kufizojë rishikimet e buxhetit në një proces të rregullt rishikimi të përcaktuar në Ligjin për Buxhetin dhe të përdorë procesin e rregullt legjislativ nëse bëhet i nevojshëm ndonjë ndryshim i Ligjit për Buxhetin. Të vlerësojë rreziqet fiskale nga ndërmarrjet shtetërore dhe të hartojë propozime për zbutjen e tyre.
2. Të zbatojë aktivitetet e përcaktuara në masën 10 të reformës së PRE-së për Investimet Strategjike Publike dhe në strategjinë MFP për përmirësimin e menaxhimit të investimeve publike, duke përfshirë PPP-të. Të miratojë strategjinë afatmesme të të ardhurave pas një konsultimi intensiv publik dhe ta plotësojë me një plan zbatimi të buxhetuar dhe operativ për të udhëhequr politikën tatimore në vitet e ardhshme. Të vazhdojë rritjen e pjesës së shpenzimeve për arsimin, shëndetësinë, mbrojtjen sociale, si dhe kërkimin dhe zhvillimin, në totalin e shpenzimeve publike.
3. Të vlerësojë dhe analizojë me kujdes zhvillimet e çmimeve dhe të qëndrojnë e gatshme për ashpërsimin e politikës monetare, nëse është e nevojshme, për të ruajtur stabilitetin e çmimeve në periudhën afatmesme. Të sigurojë një raportim transparent dhe të saktë të cilësisë së aseteve dhe parashikimin e duhur, të reduktojë më tej pengesat e mbetura për zgjidhjen e huave me probleme, veçanërisht duke zgjidhur ngërçin e përmbarimit, si dhe të reduktojë boshllëqet e të dhënave, në veçanti për sa i përket sektorit të pasurive të paluajtshme. Të nxisë zbatimin e masave që synojnë nxitjen e kursimit dhe huamarrjes në

monedhën kombëtare dhe kufizimin e përdorimit të valutës së huaj në ekonominë reale, duke përfshirë edhe masat në kompetencën e qeverisë në përputhje me Memorandumin e Bashkëpunimit.

4. Të sigurojë shërbime të zgjeruara të mbështetjes së biznesit për të përmirësuar qasjen në financa dhe njohuritë e sipërmarrjes. Të vlerësojë efektivitetin e mekanizmit të konsultimit dhe më pas ta rishikojë atë me kontributin e bizneseve dhe partnerëve socialë për ta bërë procesin më gjithëpërfshirës, praktik dhe transparent. Të hartojë një plan veprimi strategjik dhe të koordinuar për zbatimin e politikave kundër informalitetit, bazuar, por pa u kufizuar, te strategjia afatmesme e të ardhurave.
5. Të përfundojë, në bashkëpunim me të gjitha ministritë përkatëse, agjencitë e tyre dhe palët e interesuara, një Plan Zbatues të Garancisë Rinore, ta miratojë dhe të nisë zbatimin e tij. Të kryejë analizën rajonale të tregut të punës në të gjitha zonat, të institucionalizojë analizën e nevojave kombëtare për aftësi dhe t'i përdorë këto mjete së bashku me Observatorin e Tregut të Punës për të përmirësuar lidhjen e tregut të punës me arsimin dhe trajnimin profesional fillestar dhe të vazhdueshëm për të rinjtë dhe të rriturit, si dhe të synojë përdorimin e masave aktive të tregut të punës. Të inkurajojë bashkëpunimin ndërmjet bizneseve novatore dhe botës akademike, siç parashikohet në Strategjinë për Zhvillimin e Biznesit dhe Investimeve 2021-2027, duke vazhduar rritjen e financimit për shkencën dhe kërkimin, si dhe duke krijuar kushtet për zhvillimin e programeve të inkubacionit të biznesit.
6. Të përfundojë vlerësimin e mjaftueshmërisë së përfitimeve nga “Ndihma Ekonomike”, të rrisë mjaftueshmërinë e tyre deri në vitin 2023, si dhe të krijojë një mekanizëm për indeksimin e tyre vjetor. Të rrisë alokimin për Fondin Social Kombëtar për të siguruar mbulimin, të ofrojë mbështetje shtesë për bashkitë me burime të kufizuara, si dhe të përmirësojë qëndrueshmërinë e shërbimeve sociale të sapokrijuara përmes kontributit të vazhdueshëm përtej vitit të tretë, me kusht që bashkitë të krijojnë një Fond Social Vendor me buxhet të mjaftueshëm. Të rihartojë politikën e rimbursimit për mjekësinë ambulatorë për të reduktuar vështirësitë financiare, veçanërisht për personat me aftësi të kufizuara dhe sëmundje kronike, familjet e varfra, personat e moshës 65 vjeç e lart, si dhe pakicat.